
BEELD EN GELUID

In den beginne was het Licht...

Brigitte De Mulder, departement Beeld en Geluid AMSAB

Frequent voorkomend, zowel bij vrijdenkers en vrijzinnigen als bij de arbeidersbeweging in het algemeen, is de symboliek van licht en zon. Deze elementen staan niet alleen voor de reële begrippen maar ook voor geluk, vreugde en vrijheid. De zon, als grootste bron van licht, verwijst naar nieuwe tijden. Vaak wordt een rijzende zon voorgesteld die een positieve toekomst voorspelt; alles wordt meer en meer helder. Het werk is begonnen, maar nog niet af; de zon staat nog niet hoog aan de hemel, ze rijst, ze draagt een beloftevolle toekomst in zich en belicht de weg die men nog moet afleggen. Reeds in de oude culturen werd de zon als een god aanbeden en ontstonden vele zonnemythen die in symbolische taal de eeuwige cyclus van vernieuwing brachten. De zonnecultus was onder andere bij de Inca's de officiële staatsgodsdienst.

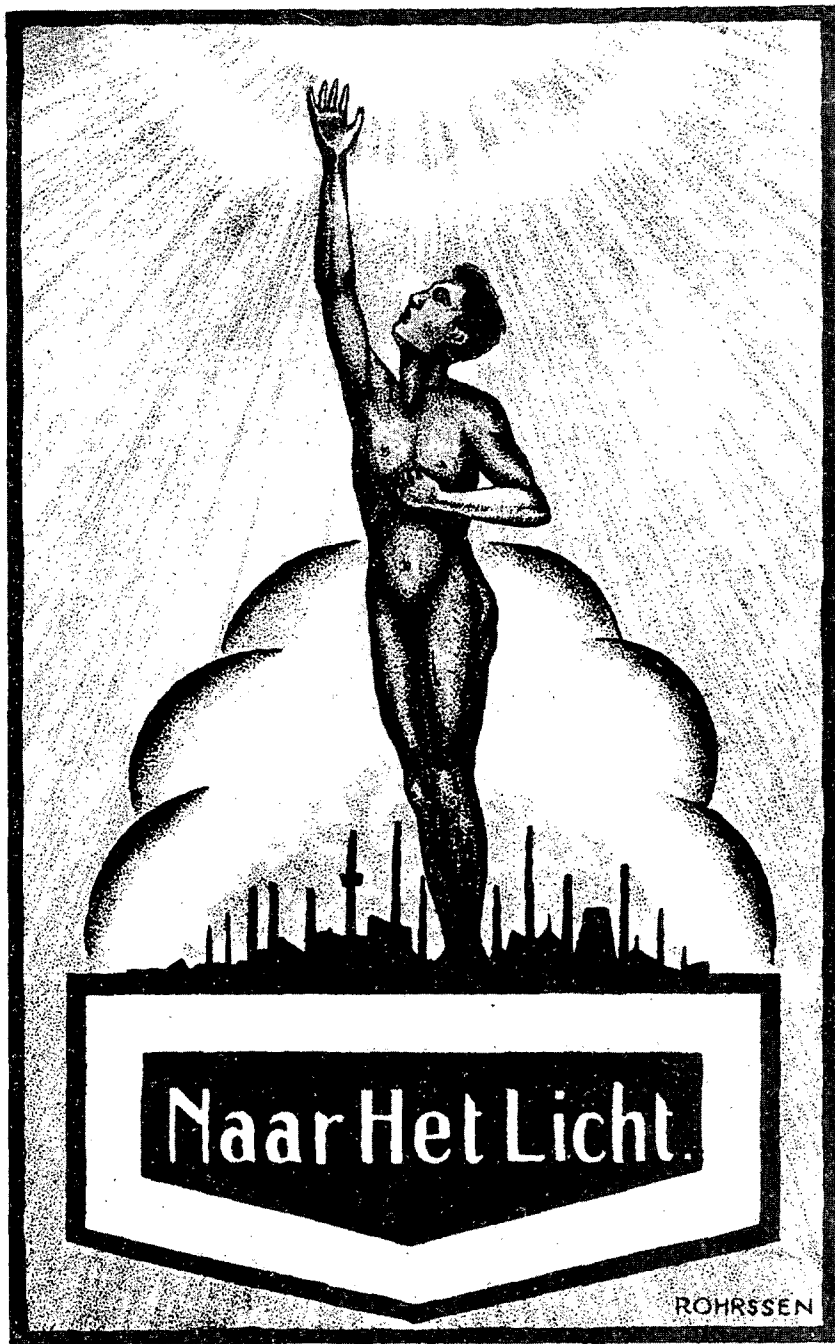
In de socialistische arbeidersbeweging betekent de rijzende zon het geloof in sociale vooruitgang, de bevrijding van het proletariaat. Zowel bij vrijzinnigen als bij socialisten is het belang van de lichtsymboliek ook terug te vinden in de naamgeving. Zo heet het televisieprogramma van de vrijzinnige omroep Lichtpunt, is de naam van het relatiebureau van Humanitas De Vlam, of heet het vrijzinnige centrum van Turnhout De Fakkels. Dergelijke benamingen komen ook regelmatig voor in de socialistische arbeidersbeweging. In Gent alleen al bestond

de drukkerij SM Het Licht, was er de boekhandel De Vlam en heet het tijdschrift van de SP-wijkclub Brugse Poort De Fakkels.

Licht is een vitale vorm van energie. Sinds oeroude tijden heeft de mens geweten dat het leven van plant, dier en mens afhankelijk is van het zonlicht. Overal ter wereld treft men de verering aan van de zonnegod, als schenker van dit licht. Beroemd is de Egyptische god Ra, die in verschillende gedaanten en onder verschillende namen bekend was en wiens dagelijkse opgang als een overwinning op de dood werd geëerd. Vaak worden goden beschouwd als lichtwezens. Deva, de Voor-Indische naam voor godheid, is afgeleid van een werkwoord div (= lichten). De islamitische theologie spreekt over het licht van Allah, waaruit het licht van Mohammed, namelijk de waarheid hem door een openbaring geschonken, voortkwam. 1 Johannes 1:5 zegt: God is licht en in het evangelie van Johannes wordt Jezus Christus Het licht der wereld genoemd (8:12).

Tegenover licht staat duisternis, als een uitgesproken negatief element. Duisternis symboliseert ellende, vergankelijkheid, alles wat het 'daglicht' niet mag zien. 'Licht en duisternis' is het belangrijkste dualistische stelsel van polaire krachten. Het zijn eeuwenoude, universele symbolen, eenvoudig te begrijpen en waarbij het licht steeds zal zegevieren op het duister. De afbeelding van het donkere, bedrieglijke, vuile, chaotische bevindt zich vaak onderaan; dit in tegenstelling tot het heldere, zuivere, gezonde en ordelijke dat bovenaan geplaatst wordt. De collectieve mythe gelooft in een figuurlijk opstijgen uit het Diepe Duister naar het Hoge Heldere.

Nauw verbonden met licht zijn de begrippen 'vuur' en 'fakkels'. Vuur draagt een ambivalente symboliek in zich: enerzijds als verwarming en verlichting, als creatieve kracht, anderzijds kan vuur ook verterend, destructief zijn, en treurnis

De zon, een frequent voorkomend symbool bij vrijdenkers en socialisten

en dood brengen. Vuur is het symbool van dood én heropleving, van verjonging, vruchtbaarheid, onsterfelijkheid. Vuur bezit de spirituele eigenschap van de 'reinigende vlam' die het kwaad vernietigt, die 'loutert'...

De meest verspreide voorstelling van deze vlam is de brandende toorts of de fakkel. De gloed van de vlammen stelt het morele en inwendige licht voor dat de persoon of de groep die de fakkel bezit, uitstraalt.

Decennialang was de hand met brandende fakkel het symbool van de BWP/BSP. De fakkel leek als het ware de strijd aan te wakkeren en symboliseerde de hoop van de arbeiders. Vanaf 1974 raakte dit embleem in onbruik en werd alom het nieuwe partijlogo geïntegreerd, namelijk de roos in de vuist.

In de wereld van de symbolen wordt de beschaving voorgesteld door een rad, maar evengoed door een fakkel. De fakkel betekent vooruitgang, vrede en vrijheid. De brandende toorts stelt het licht van de toekomst voor, het vuur van de strijd en is de hoopvolle drager van een betere, mooiere wereld. De fakkel heeft als symbool een lange geschiedenis en was reeds prominent aanwezig in de Griekse Oudheid, als expressie van de humanistische oriëntatie van de Griekse cultuur. Wereldberoemd is het Olympische vuur, het - van oudsher - gedurende de hele spelen brandend vuur in het olympische stadion. Behalve de associatie van de fakkel met het natuurlijke fenomeen vuur, is er ook de relatie met significante historische gebeurtenissen, met revolutionaire momenten. De link kan gelegd worden tussen de elementaire kracht van vuur enerzijds, en de politieke kracht anderzijds. Traditioneel is de fakkel in de eerste plaats het symbool van licht en warmte. Maar de fakkel is meer dan louter een lichtbron. Met zijn sterk flakkerende vlam lijkt hij de omgeving tot leven te brengen en staat voor het wakker roepen, het verspreiden van kennis.

In deze betekenis is de fakkel sterk verbonden met het ideeëngoed van de vrijzinnigheid. Basisdoelstellingen als het juiste inzicht hebben, bevrijd zijn van vooroordelen, het verspreiden van geestelijk licht, met name van kennis en wetenschap vinden hun picturale expressie in de fakkel. Dit is - tot op vandaag - nog steeds het logo van de Unie van Vrijzinnige Verenigingen. Het feit dat én socialisten én vrijzinnigen gebruik maken van éénzelfde symboliek, getuigt van beider gehechtheid aan vrijheid van denken, van de zucht naar (geestelijke) emancipatie.

Bibliografie

- H. BIEDERMANN, *Prisma van de symbolen: historisch-culturele symbolen van A tot Z verklaard*, Utrecht: Het Spectrum, 1993, 469 p.
- M. DE VRIES (red.), *Publieke vrouwen: zinnebeelden in de openbare ruimte*, Amsterdam: Vita, 1994, 111 p.
- J.-P. BAYARD, *Le symbolisme maçonnique*, Paris: Editions du prisme, 1974, 536 p.
- M. AGULHON, *Marianne into battle: Republican imagery and symbolism in France, 1789-1880*, Cambridge: University of Cambridge, 1981, 235 p.
- C. LANE, *The rites of rulers: ritual in industrial society, the Soviet case*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981, 308 p.
- G. KORFF, *Rote Fahnen und geballte Faust: zur Symbolik der Arbeiterbewegung in der Weimarer Republik*. In: *Transformationen der Arbeiterkultur*, Marburg, 1986, pp. 86-107.
- J. STAROBINSKI, *1789, Les emblèmes de la Raison*, Paris: Flammarion, 1973, 191 p.
- *Grote Winkler Prins*, 8e dr., dl. 14, Amsterdam: Elsevier, 1981, pp. 139-140.